

Een Duitse IRT-affaire

■ Dr. Guus Meershoek

lector Politiegeschiedenis, Politieacademie

Op 4 november 2011 trof de Duitse politie in een buitenwijk van Eisenach in een brandende camper de lichamen aan van twee jongemannen. Vier dagen later gaf hun vriendin zich vrijwillig aan bij de politie. Toen hadden politie, migrantenorganisaties en pers reeds een videoboodschap ontvangen waarin de drie trots meldden dat zij onder de banier van *National Sozialistische Untergrund* in de voorafgaande twaalf jaar tenminste tien moorden, vijftien bankovervallen en twee bomaanslagen hadden gepleegd. Tot hun dodelijke slachtoffers behoorden negen kleine ondernemers van buitenlandse komaf en een jonge politievrouw.

In deze NSU-affaire volgt sindsdien de ene onthutsende onthulling op de andere. Politie, inlichtingendiensten en justitie blijken al die jaren opzichtig te hebben gefaald en elkaar flink in de wielen te hebben gereden. Vier parlementaire enquêtecommissies, een op federaal niveau en drie op het niveau van de Länder, hebben inmiddels de eigen diensten grondig doorgelicht. Vier chefs van inlichtingendiensten dienden hun ontslag in. Desondanks houdt de stroom pijnlijke onthullingen aan.

Voor wie het zicht kwijt is, heeft de vermaarde Duitse journalist Stefan Aust, onder meer bekend van zijn standaardwerk over de RAF, samen met een collega een voortreffelijke, rijk gedocumenteerde, journalistieke reconstructie gemaakt van het optreden van de drie terroristen en van dat van politie en inlichtingendiensten. Het boek van ruim achthonderd pagina's wil niet meer zijn dan een reconstructie. Conclusies ontbreken en de auteurs eindigen met een aansporing tot verder onderzoek.

De affaire vindt zijn oorsprong in voormalig Oost-Duitsland waar begin jaren negentig losjes georganiseerde rechts-radicalen jongeren linkse tegenstanders en willekeurige buitenlanders ernstig begonnen te mishandelen. Tegelijk ondergingen politie en inlichtingendiensten daar vrij ingrijpende reorganisaties waarbij informatieposities verloren gingen en vaak jonge krachten uit West-Duitse diensten op sleutelfuncties kwamen. Het Landesamt für Verfassungsschutz (LfV) in Thüringen wierf in deze jaren een rechts-radicalen gangmaker als informant en beloofde hem rijkelijk voor zijn diensten. Hij vertelde veel, suggereerde de club onder controle te hebben maar hield de dienst onwetend van radicale medestanders die onder andere bommen legden. Toen politie en justitie tamelijk knullig tegen de bommenleggers optraden, doken drie van hen onder. Zij werden in de volgende jaren door medestanders geholpen aan onder meer huisvesting en alternatieve identiteiten. Zij beraamden in alle rust hun daden, pleegden bankovervallen, aanslagen en liquidaties van kleine ondernemers van buitenlandse komaf.

Hoewel zij telkens hetzelfde vuurwapen gebruikten en van dat type slechts 34 exemplaren bestaan, liep het onderzoek naar dat spoor vast.

Het bekend worden van hun misdaden schokte Duitsland. Bondskanselier Merkel verontschuldigde zich voor het falen van de overheid tegenover de families van de slachtoffers en beloofde opheldering. Zover is het nog niet. Hoewel de belangstelling van het publiek, lamgeslagen door de overmaat aan onthullingen, inmiddels tanende lijkt, zal de affaire aanhouden. Daar zorgt de vrouwelijke dader wel voor door voor het gerecht hardnekkig te blijven zwijgen. Maar dat komt ook omdat er enkele onverteerbare kwesties aan het licht zijn gekomen en alle officiële onderzoeken die niet hebben kunnen ophelderen. Zo hebben de federale en landelijke inlichtingendiensten hun rol in de zaak verhuld door meteen nadat de vrouw zich had aangegeven honderden dossiers van betrokken informanten te vernietigen. Vanuit het Saksische ministerie van Binnenlandse Zaken bleek iemand direct nadat de camper in brand was gevlogen hardnekkig telefonisch contact te hebben gezocht met de vrouw. Daarnaast bevond op het moment

van de laatste moord op een ondernemer, de eigenaar van een Internetcafé, een medewerker van een LfV zich in dat café. Hij verliet dat café 41 seconden na de liquidatie, liep langs de balie waarachter het slachtoffer lag, meldde zich naderhand niet als getuige bij de politie, hield toen hij alsnog was opgespoord, vol dat hij niets gemerkt had en weigert sindsdien verder iedere verklaring. Bij hem thuis trof de politie een flinke verzameling Hitlerparafernalia aan. Tenslotte deed de geliquideerde politievrouw die ook als politie-infiltrant in het rechts-radical milieu actief was, op de dag van haar dood dienst in een aanhoudingseenheid waarvan twee collega's lid bleken te zijn van de Europese sectie van de Klu-Klux klan. Terwijl zij en een collega de lunch in een dienstauto gebruikten, werden zij door de moordenaars van achter beslopen. Haar collega overleefde ternauwernood een schot door het hoofd.

Voor Nederlandse lezers is het geruststellend is dat Nederland in de hele affaire nauwelijks een rol speelt. Het drietal blijkt een heavy metal concert in Eindhoven te hebben bezocht maar daar met hun rechts-radical ideeën geen aansluiting te hebben gevonden bij de muzikminnende bezoekers. En een Nederlands rechtsradical kopstuk is een keer in het Thüringse milieu langgekomen. Meer niet, voor zover bekend. Serieuze grensoverschrijdende banden waren er vooral met de Verenigde Staten, Italië en Scandinavië.

Toch vragen de aard en de omvang van het mistasten wel om reflectie, ook al is vanwege de aanhoudende stroom onthullingen voorzichtigheid gepast bij het oordelen. En dan valt allereerst de foutieve inschatting van de ernst van het rechts-radical geweld op. Inlichtingendiensten hielden hardnekkig vol dat uit dat milieu geen aanslagen konden worden verwacht. De politie hield tot het eind vast aan de gedachte dat de daders van de moorden moesten worden gezocht in de sfeer van Turkse georganiseerde misdaad. Gesproken werd van de Döner-moorden. De slachtoffers zelf en hun familieleden werden gecriminaliseerd. Voor hen is dit buitengewoon schrijnend en schadelijk geweest. Clichématig analysewerk en interactie met de media hielden de tunnelvisie in stand. Politieteam van meer dan honderd rechercheurs die maandenlang aan de moordzaken werkten, negeerden, zo valt achteraf te constateren, sporen die naar het trio leiden.

Wat ook tot nadenken stemt, is de inzet van informanten. Op dit punt heerst nog heel wat onduidelijkheid, mede vanwege de vernietiging van dossiers achteraf. Duidelijk is wel dat diverse handlangers informant waren, dat inlichtingendiensten hun banden met het trio kenden en dat zij die informanten op allerlei manieren beschermden tegen politieke opsporing. Dit leidde wel tot hoog opgespelde ambtelijke strijd maar die werd ten gunste van de inlichtingendiensten beslist. Achteraf blijkt zo rond het drietal een effectieve beschermingsmuur te zijn opgeworpen. In reactie op deze bevinding is al voorgesteld om een centraal register in te richten van alle informanten in rechts-radical kring van politie en inlichtingendiensten zoals naar verluidt daar reeds bestaat voor informanten in het milieu van moslimfundamentalisten. Tenslotte verdient ook de rol van buitenstaanders in de opheldering van de affaire vermelding. De vier enquêtecommissies hebben grondig onderzoek verricht en rapporten van duizenden pagina's opgeleverd. Niettemin zijn de gangmakers in het proces van opheldering journalisten van de grote kranten zoals Stefan Aust en burgerjournalisten.

Zij verzamelden veel informatie uit het rechts-radical milieu en weten daarmee de vaak fragmentarische bevindingen van de commissie in een betekenisvolle context te plaatsen.

Stefan Aust, Dirk Laabs, *Heimatschutz. Der Staat und die Mordserie des NSU*, München: Pantheon 2014.

Andrea Röpke, Andreas Speit (Hg.), *Blut und Ehre. Geschichte und Gegenwart rechter Gewalt in Deutschland*. Berlin: Links Verlag, 2013.

